

OREOLE
 CIBOLE
 KOGUI
 DAMANA
 YUKPA
 WAYUNAKI
 ACHAGUA
 ROMANÍ
 ITTE INPAKA
 ENOIA NI DALINGI
 BARÍ
 TULE KICHWA
 WOUNÁN U'WA
 EMBERA HITNÚ CUIBA
 TATUYO TINIGUA PIAROASIKUANI
 ÑENGATÚ GUAYABERO SIRIANO SÁLIBA
 ACHAGUA
 CARAPANA PUINAVE PIAPOCO
 EDUÚRIA TARIANO CARIJONA KURRIPAKO
 NAMTRIK WANANO TUYUCA KUBEO BARÁ
 YANAICONA NASAYUWE DESANO PISAMIRA
 INGA PIRATAPUYO YURUTÍ BARASANO
 AWA PIT. UITOTO TUKANO MAKUNA
 TAWANO
 CABYARÍ COBEGUAJE KAMENTSÁ KAKUA YUHUP
 COFÁN SIONA MIRAÑA
 TANIMUKA ANDOQUE
 COCAMA NONUYA
 MUINANE OCAINA
 TIKUNA
 BORA
 YAGUA

TUKANO

Acuerdo Final para la Terminación del Conflicto Armado

Una publicación de
**La Oficina del Alto
 Comisionado para la Paz**
 y traducida por
MinCultura

NI'KÁRO ME'RA Ú~KU AHPÓ TOHÁKE ~KHA·SE

A'tituri Habanapi Colombia ~khi viogi nihkiri mahsa FARC-EP, níkaro me'ra ú~ku, ahpó, toháke ~kha'sere kí'ó. A'teré úku~ra 6 ~khase na úku~kere ðpiti de'ró tohárosari marire ní na úku~ke nipuhtia. A'té me'ra mari añuro nítikere ahpó n'kó, a'meri karibono'ro mariró me'ra añuro me'ra niathe~kha'sere kí'ó.

PUNTO 1

MA'MÁ COLOMBIA DÍTA NIATHE~KHASE: OHTERIMAHSA N'ÍPE'TISE MEHEKA NISÉTIATHE KHASE

Ohterí mahsa mehéka nípe'tise me'ra nisétiathe ~kha'se, a'té dí'tápire mehéka da'rasétiathere na dihkayuathere veré'e. Tohó veera te dí'ta ~khara añuro niathe ~kha'sere a'mápa, ne ahpaturi ními'takaro veerónoho nítiathe ~kha'sere ; te me'ra soose' kí'athere ahpó n'kó té, no'okaro mari kahtiró ~poteoro niathe.

- Pehka~sa ~kmpurpi da'rará, mari po'terí~kharare añuro ~i'aniró niathe ~kha'se ní'i.
- Colombia ~khi viogi tohó mari me'ra ní nu'kú, tohó níká a'ti dí'ta nípe'tiro ~khara me'ra niséti, né ~a'rá da'rá ko'teri mahsa níma, ~a'ra po'terí~khara nima níro mariró me'ra maha, mari ya dí'tare ohtesé ~khase're da'rá, mari nisétiro ~kha'sere ~i'ápeo, ko'té, te me'ra añuro ba'áse tiatethe kíonorosa'a ní'i.
- A'tére nípetira mahsima, naata nima pehé íasé kí'orá, pehé va'áka tí'oña'ra nisé ní'i.
- OHTERIMAHSA NÍPE'TISE MEHEKA NISÉTIATHE ~KHASE NÍ'I. A'té nípe'tiropi duhtisé ní'i. A'ti mari ya dí'ta sumutoripi nírá ~kera ñe'opeti~ka a'teré. ðpiti nihkiri mahsa níke dí'tápire da'rá n'ka no'orosa'a. Tohó nika ahpéye noho ne moópuhtia~ra tiropire. Ahpérore marire duhti~ra mahsimira'ta na né ~i'apeotiro ~kharare. ðpiti~ na patu ohterópire. Ahpérore na du'ti darako'te vahpáta'se niropire.

I-Dí'tá da'rasé ~saháthe ~khase

Ními'tase 10 kí'mari níká 3 millones dí'ta (hetáreas), dí'ta moráre, Omaha dí'ta~ka kíorare, vahpamariri duhkavarasama nisé toháka'ro niapi.

**Acuerdo
de
Paz**

A'té veéra dí'tá e'mase ñkha'se kiosére o'órasama: 1. Vio~ra na dí'tá e'make ñkha'sere. 2. Na iaró dí'tá ñe'éma'ka e'máke ñkhasere. 3. Dí'tá ñe'é na yuhki pagí ohté, ñ'aniri veáthe ñkha'se. 4. Dí'tá kiomirata duhtisére yí'tití vee~thiara e'máno'kere. 5. Vio~ra ñahpera ye dí'tare vahpayé e'má, ñahpera'pire o'óke ñkha'sere. 6. A'ti dí'ta ñkhara nítirare viogí ñki dí'ta o'óke ñkha'se.

- Ahpéye maríre veetamuathe nirorsa'a tha; ñahpera na o'osére ñe'é, ñeo, bancori na vahsosé me'ra duúse ñkha'se va'árosa'a na ohtesére da'rathe.
- 7 millones dí'tá (hectáreas) mari ye ñehón'rosa'a.
- A'teré da'ra~rá mumia, imia ohtesére tí'sará, dí'tá moorá, omaha dí'ta~ka kí~orá ñe'érasama, a'tere ñe'éaha numia campo ñkhara, numia pahkosanumia, tohó nika mahsa viosé me'ra na ye mahkarire vihá~kara.
- Ara dí'tá da'rasé ñkha'sere ñbokahá~kara nípe'tise veetamúsere bohkarasama; niyeru vahsosé, ohtesere mahsirí mahsare, até veetamuse me'ra añuró ohtesé ñpi'risé kiorasama. A'te me'ra ohtesé kíó, ma'ári kíó, bu'esé veetamuse kíó, maata duhtí ahkoyesere kíó, ohtesére ohkó piósé kíó, ví'seri kíó, toho nika na bohkasére duari mahsa nirasama na ke'ra.

Dí'tare a'tiro vee~ra'ti, ohtesére da'ra~rati níkabé'rore maha ahpáturi ña'asé ameke'se va'átika'to niro a'tiro níró tohákaro niapi.

- A'té amekése níkere marika'to nira, ohtesépere da'rathe ñkúkere duhtisé kíorívi'í kuno'rosa'a.
- Te dí'tare nírá a'teré kí~sirira tho veemá nisére ñí'a, na kí~sí'ri'sere ñí'á, añuró, keoró kíó, dí'tare da'ráthere duhtisére kíorívi'í kunoro'sa'a ní'í.
- Mari viogí dí'tá ta'á~siri'se ñvahkukáre mari nípe'ti~ra ú~kuu vee~ra'sa'a, viogí me'ra, pahkasé da'rasé kíori mahsa me'ra ñke'rare tohóta.
- A'tiro va'asé be'ro, 7 ñkí'mari be'ro viogí mari dí'tá da'rasé dí'ta vahpá vahpasé ní'kagisami.
- Mari yuhkipagí ohteátho, mari ba'asé ohteatho, níhkiri mari ñí'á níriatho meheka díhkavá ní'koathe. Sumotoripi níráre na ohtesé bohkasére pí'ekíoro mariró me'ra vio~re'e, na íasére bohkásama teré da'ra~pora, ní'kípora teré da'rará~ke'ra tohóta.

II. Na da'ratherere ñvahku'sé ñku'ke

10 kí'mari be'rore ne phasekíoro yí'rira mariathere da'rarásama, tohó nika sumotoripi nírá, ñpahará ahpeyeno ho moorá ke'ra dehkó me'ra díono'rasama, ñahpí meheka nisetise~ke'ra díono'rosa'a, numia, imia ní'karo noho nisétirare ñí'ánoro'sa'a, meheka, na dí'tapíre mehéka nisetise ñke'ra tohota.

- Ma'ári ahposé, ma'ma ma'ari na veesé, mahkari ñsió'se añusé ñkuró, omaha mahkariaka'pire internet, ahkó ohtesére pioathe, ahkonuhusere ve'obirioathe ñkúrasama.
- Mari sumotoripi nírá añuro niato nisé bohkátó níra akóví'serí, bu'esé ví'serí, ví'serí, ahkó ñu'iri marisé o'ó~rasama.

**Acuerdo
de
Paz**

- Da'rá~sirika ~í'ara, ní'kupo'ra, ní'kamahka ~khara, ñe'érasama veetamúsere, ohtesé mahsiri mahsare, ahpéye meheka ohtebokasere, bancori niyeru vashoka vashsosé, mari da'ra bokhasere duasé ~kha'sere, da'rasére ~í'amuitise, yoaró~khí da'ragíre veetamúse.
 - A'te duhtisé viogipita duhtisé toharósa'a a'te dí'ta da'rasé ~khasé, ~kapupí da'raráre, ní'kí'po'ra da'rá~rá, ahpeye noho ohtesé ~kha'sé duhtisé toharósa'a.
 - A'té ohtesére da'rasé ~kapupí nisé, ní'kí'póra da'rasé, ahpeye da'rasétise ní'karo me'ra da'rá noro'sa'a, teé nika'ro noho me'ra ohtesé kíoato níra. Ohterí mahsa nipe'tise me'ra meheka nisétiathe, nipe'ti~ra me'ra nírosa'a, colombiapire nipe'tiropí teé níro veerónohota.

III. Sumutori ~khara añuró ba'asé kíó bihki~ka'áthe duhtisé

Departamentori, a'tiro va'áthere veenorosa'a ní na ~ku'kere níkanorosa'a, ba'á, tutuará nirasama mahsa; ìhíá boasé, ba'ábohkatise mariathe ~kha'sere níke ní'karo'sa'a; pehé ohtesé niathe ~kha'sere na ~kúke, na bokhasére duathere na níro ahpesiepi veathere a'tiro nírosa'a na níke ní'karosa'a; na ba'asé veeme'riathere níke, tohó nika añusére na ba'ápoathere ~kúke ní'karosa'a.

IV. Na nisétiri dí'tapire a'tiro veenorosa'a níke

Ne ahpéye noho moosé níropíre, a'mekése ìhpíti níropíre, vio~ra ~í'apeono'ña mariró nira níropíre, ohténoña marisé ohtesé níropíre, tohó va'áka atiro veenorosa'a ní duhtí ~kú'kere ìmíñaro me'ra vee'rasama nipe'tiro ~khase me'ra. A'teré añuró ~í'aníñiro me'ra da'rarásama meheka nisetiato níra.

PUNTO 2

VIORA SAHÁTHE: NIPE'TIRA ME'RA SOOSÉ RE DA'RÉ NÍ'KATHE

Soosé ní'kasé nipe'tira mahsa na ìaró me'ra ní'karosa'a. Pehé mahsa kurúri, pehé mehéka dí'akhí tí'oña'sere, ~iasére; nipe'tira vio~rare ~sororí mahsa me'ra ~vehesé me'ra vio~rare ~sorosere ña'áro nika veesére ~ko'anorosa'a.

I. Vio~ra nisetsere a'mesiatimigita añuro me'ra nisétiathe

Vio~ra nisere a'mesiatira, ní'ka cura duhtira tohará sama, ní'ka uró me'ra ~sahará sama; nirasama na a'mesiatirikurua, ~piara ñh'kíri ~khara. Na me'ra mari viogí- ní'karo duhtiro nírore kugísami.

II. viogí va'ásere va'ásirigí úkuka ba'pati ka'muta'se ~khase

- Duhtisé díhkayúsere ñe'érasama marire duhtirá.
- ve'tiro kíosé,
- kamota'se kíosé,
- d. ~í'aníñí, na veékere ~í'asé. Tota tha mari vio~rare, mahsa me'ra da'raséti~rare, vio~ra mari mahsare ~í'a níñí ko'teri mahsa ~kerare tohóta.

III. Mahsa nipe'tira me'ra na iasére ahpó kíoathe

Partido político, mahsa me'ra da'ra~rá, na vihá níkahá ~serí, kari~kú, veathe ~khase a'tiro tohá'a. nipe'ti~ra mahsa kururire neó veresama na toho veathe ~kha'sere úku~ra. U~ku, ní'karo duhtirota ~kú, nipe'ti~ra yí'tirasama toré, tohó vee~ra ne uiró mariró me'ra viháñ'kahá kari~kú, ~serí veerasama ahpeterore mari viogí ~kíre ~serika o'óti~kare o yí'tití~kare. Até nipe'tiro duhtisé tohárosa'a.

Mari mahsa ~kera kehti peosépire úku mahsira'sa'a maha

Nipe'tira mahsare veregisami ~kí a'te radiore o'áthe nímírire. Tohó veegí te radio dara~hare a'tiro veé ko'te~ra'sa'a ni bu'e~rasama; Topíre úku o'ógí soosé me'ra nipe'ti~ra nisétiathe o'ógí o apéye noho ú~kugí vahpayé no'gísami.

Vahpá~ra'tike a'meri ahkobohose, añuro nisetiathé, tohóta tí'oña'ka'se, ~ahperare í'amuitise khase

Ní'kaví'i consejo Nacional (Colombia), ahpero mari niróre nirosa'a, na marire a'tiro veesé ~kha'se ní'i ní veresama, a'tiro veesé me'ra te nipe'tise viogí ~kí duhtisére bá'páti no'rosa'a. Ne ~ahperare ñá'aro vahku'sé mariró me'ra.

Ko'té í'aníriri mahsa ye ~kha'se

Viogí ~a'rare veetamuathere ~kúgísami, tohó nika nare keoró da'rátthe ~kha'sere. Aperore nare bu'esé o'ogísami teré añuró da'rátto nigí. Nare mahsa duhtisé me'ra nemopeo no'rosama.

Ní'karo me'ra nipe'ti~ra na da'rátthe ~í'asa ní'ko na kíosé ~khase

Consejo territorial de planeación ~khara na da'rasére behsé veeró me'ra añuro na da'rasé miathere veeno'rosa'a, na tere duhti~rá ní'karo me'ra da'rá, ~iorásama.

III. Ní'karo me'ra, nipe'tira ñoró marirópita a'te duhtisére yí'ti miathe

Duhtisé ní'karo me'rapita ne na nima niró mariro me'ra, a'te políticare sahasé ~khase ní'i

N'karokare maha partido político kururi personería jurídica morasama maha. Tohó nika ~ahpera pehé votori ñe'ékará ne píara o í'tia~ra mihaphease ke'ra marirósá'a maha. Na niyeru pahkasé ko'asé, kari~ku na veresé, na pírá o'sé ~kera añuró ko'té~ka norosa maha. Ne ní'kí kí o yí'ri ní'kasome.

Añuró nisose, yahasé mariró me'ra ~ko'á vio~ra ~sorose nímiri ~khase a'tiro tohá'a

Nipe'tira mahsa na mari vio~rare ~ko'ara viháthere verenorosa'a. cédula moorá yoaró ~khara na ní'ka verenorosa'a. Te nímírire ne yaharo mariró me'ra ko'aña ní ka'motanorosa'a. Toreta tha mahsa votación behserí mahsa nirasama tha, ~ahpera añuró me'ra tohará ní'rá nirasama, ahpeye electrónico kíorasama te nímírire.

Vio~ra ~sorora duhtisére díhkayuse ní'i

Ní'ká kurua pahkasé mahsiri mahsa kurua nírosa'a. Ti kurúa vio~rare ~soróra ~ko'athere a'tro veeyá nisére viogípire o'orasama. A'té ma'má veesétiathe ne meheka veeró mariró me'ra va'ábosa'a. Vio~rare teré a'tiro veeyá na ní'ke duhtisé te da'rasé ví'seripí tohárosa'a.

**Acuerdo
de
Paz**

Nipe'ti~ra me'ra úku, ahpó veesé nohore veepeathe ~khase

Ní'káro me'ra ní, úku ahposé nise tuhtuathere da'ráhare bu'ése o'orasama, tohó nika vio~ra sahára duhtí me'riathere. A'té mahsa me'ra nira tuhtuathere, partidori ~kharare, numio viogo va'ágo ko nisétiathere, ahpéye no'ó nisé na bu'é~sirise nohore ahpéye mahsírásama.

Vio~ra na va'á~sirika, na kera meheka ohápeo no'orasama

16 Representante a la cámara ~kha'sere kiorasama, piatita soró no'orasama. Ihpiti FARC-EP mahsaré vehé karibóke dí'tare, vio~ra ~ia'peoya mariró ní'karo ~khara añuró ní'karo me'ra nisetiato níra.

PUNTO 3

SURÁRA NIHKIKHARA ME'RA AMEKESÉ PE'TISÉ

A'MÉRI PEHKÁYE A'MEVEHESE ME'RA MAHSARÉ ÑA'ÁRO VEESERE DU'Ú BAHURÓSE, TOHÓ NIKÁ PEHKAPAVÍRE VIASÉ ~KHASE

Cese del Fuego y de Hostilidades Bilateral Definitivo (CFHBD) y Dejación de Armas (DA) ní'i pehkasa ye me'ra.

Tó ~ka'rota pe'ti maha na níke ní'i. Surará FARC-EP me'ra na a'méri ~i'asiritira duhtisére kúkere veéra, na no'ó iaró veemíra mahsaré ña'áro veékere, a'tó tohá, du'úrasama maha ní'i.

A'tiro níro, surára viogí yará, FARC-EP me'ra a'mévehé na veéke tóka'rota pe'ti níke ní'i. Na a'méri ~i'asiritira na duhtisé ~kúkere veémira mahsaré ña'áro ve'eke ~ke'ra tohóta.

A'tíro na veesére ní'káro me'ra tohoá, ~kú, yahpá da'reosere da'rání'karo va'áro ve'é. Pehkapaví viáke ~kha'se ~ke'rare tohóta. Na vio~ra ~sahási'rise ~ke'rare añuró ahpoyú ~ka'ro níro ve'é. Nipe'tiro Colombia dí'tapíre FARC-EP, ní'ká'ra mari veerónohota pehkavaví morá niathe ~khase ~ke'rare tohó veeróta ní'i.

Pehkapaví na via du'áthe añuró me'risé me'ra veesé níro ve'é. Tohó tohátthe dia~khí nisére, pehkavaví FARC-EP na viasé ní'khíre ONU (Organizació de Naciones Unida) ñe'éro'sa'a. Tere ~hiia tu'aha ní'ko te me'rata monumentori yé~rasama.

A'te marire na ña'áro veeke, diakhíta pehpavíre du'ú ~ka'ra'ti na nisére, tohó nika mari veronoho maha tohárati níra 22 zona veredales ñe'érasama, 6 nirosá'a na ihpiti duhti~rá na nereke'atho.

**Acuerdo
de
Paz**

Na níkaro me'ra ahpóke 7 capitulos kí'ó. Teé 25, teré ñkúra úkupeokere kí'ó (protocolo), ahpéyema na toháke (CFHBD y DA) ñkha'sere na úkunemo'kere kí'ó. Teepí na tohákere me'ri'sé me'ra a'tíro veéno'ro'sa'a ní añuró verésa'a.

I. Verení'kase

- A'té 180 ñimírire na (CFHBD y DA) tohó veathere ti ñimí níká tohó va'árosa'a, ti fecha níká tohó veéno'ro'sa'a, nisé ohákere kí'ó.
- Teé me'ra na tohó veáthere, na va'áthere verékuhsiasere, tohó nika diakhí'ta niti ní ñí'a'there (MM&V) surára viogí yará ko'te'ra na kíothe ñke'rare tohóta.

II. A'te duhtisé me'ra CFHBD y DA veathe

- Na a'tiro veesé 35 ñkhase duhtise nisa'a nare duhtisé o na veebóse. Mehó CFHBD y DA ñkha'sere na toháke me'ra, MM&V kíosé te varó nisé me'ra, na surára viogí yará na ye me'ra nirore veeto bahsiotisa'a.
- Te duhtisé na kíosére veemíra pehkapaví mora'pere ñá'áro va'á'ka veerí nira tee nohore veeto bahsiotisa'a. Na níkáro me'ra toháke píre ñí'óro.

III. Na tohó veáthere veremí'ta'there, keoró va'áthere na ñí'a behseathere (MM&V) veé'ra, a'tirope vee'ká añuro'sa'a ní na ñkúke

- Í'tiara nírasama a'teré veerá (viogí mari yagí, ONUkhí tohó níká FARC-EP). Na da'rasé dia'khí'ta na tohákere CFHBD y DA veé'ra veetí nisére ñí'arasama. Ahpéroma na a'tiro veesétirore CFHBD y DA viosé ñkubosa'a ní ahpokúseré da'ra'rásama.
- Ahpeye dí'ta'khara MM&Vre duhtí'rá (CI-MM&V) na pehkapaví viasére (DA) dia'khí'ta vee'ra veetí ní ñí'arasama. Tohó níká, na tohó veesé mahsaré vioró veebósama ní ahpo'rásama.
- MM&V da'ráro, ne ñki nimi niró mariró noho me'ra, veema'ro mariró me'ra, tohó níká tohó vee'ka'ta añuro'sa'a niró noho me'ra da'ra'rá'sa'a. Tohó veéro pehé veetamuse me'ra toha'ká veé'e na nisétiro veerónoho'ta. Viogí o'ósere ñe'esé tohóta ni nu'kuka'sa'a nipe'tiro colombia dí'tapíre.

IV. Topí toharásama nare níkepi tohátthe

- FARC-EP kururire nare dí'tá o'ókaropi na va'áthere (Zonas Veredales Tasitorio de Normalización ZVTN), na níke'ahathi díhporo nisé u'turipire (Puntos Transitorios de Normalización PTN), Na surára viogí yará na ye nípe'tise me'ra na ke'aháto ñkhasere ahpóke níi.
- To níronohota tha, 180 ñimíri ZVTN y PTNpi nisétira duhtise ñkúno'oke me'ra'ta nínu'kuka'rasama.

V. ñka'mutaro me'ra nisétiathe

- CFHBD y DA na veríkurare MM&V ñkharare FARC-EP ñkhara ke'rare, viogí me'ra ñkharare, ñahpera te'kha'sere da'ra'rá ñke'ra añuró ko'té kíono'rasama.

**Acuerdo
de
Paz**

- FARC-EP pehkaperi, pehkaví, nípe'tise o'tepuhtisere miara, ñe'éra atiro teré ñe'éña, mia'ña nisére añuro teré t'ó, vee~rasama.

VI. Na niróre ko'tera kioáthe

- CFHBD y DA nípe'tiro Colombia dí'tapire, na teré veerópire, na nisé uturípire teré veerí kurare ZVTN, PTN y el MM&V añuró ko'te no'ó nisétiathere kúno'o.

VII. Pehkapavíre na du'u~kú'se (DA)

- Na FARC-EPre añuró me'risé me'ra nare ohá~o'ó, behsé, ~í'asa ní'kó na phkapaví kiosé ~kha'sere, teré miné, niró, miá'a na veepe'oka be'ro tu'aha n'korasama.
- Nípe'tise ~ka'muta'se va'tero ONU ~a'ra FARC-EP pehkaví na viasére ñe'éro'sa'a. A'rá MM&V na te pehkaví via~ka ~í'aka'ra ~a'rá FARC-EP dia~khita veama ní vererasama.
- CFHBD y la DA na FARC-EP veeti'ose me'ra colombiapire a'mevehe'se kio'ka kurua bahutí'i. Te me'rata vioró mariro nakera, marikera uiró mariró me'ra niséti, sihaséti~ra'sa'a maha.

MARÍ VEERÓNOHOTA DA'RASETI, MAHSA ME'RA NÍSETÍ, VIORA SHASÉTI NIRASAMA NISÉ NÍ'

FARC-EP, níkara mari veeronoho nisé ~saha'sé nípe'ti~ra me'ra a'mesia nisé ní'i, mahsa nare ~eho'peoro noho'ta na ahkavere~ra me'ra a'mesia, nípe'tiropire ní'ki ~pora veeronoho'ta t'óña'a añuro nisetí, na veékere ahkobohóse ~serí, no'ó na da'ra~sí'rise da'rá, ~ki niró duhtisétisere ~sahá ní'gísami.

Na mari veeronoho ~sahára ne ní'ki tohó veégi veemí niró mariró, ~ki t'í'sasére ~ka'mutaro mariró kíogísami.

Numio, imí mari veeronoho ~sahará mari mahsa nípe'tira kíosétisere ñe'érasama. A'te numiore ihpiti pheaharosa'a.

~Vimará FARC-EP me'ra níkara a'té soosé ~kha'se ú~ku n'ka'katero viano'okara, tohó nika CFHBD y DA níka viano'okara nípe'tise viogi~veetamúsere ñe'érasama. Nare mahsa nisére ~eho'peono'ó, veetamuno'ó, na veeronoho va'á~ra duhtisére (Ley de víctimas 1448 de 2011)re kío~rasama. Nare neokú, na ye mahkari níka'ropi ~kúno'orasama tha. ~ki ví'magí t'í'saronoho'ta vee'no'ogísami.

Na vio~ra ~sahá'the ~khase

- Pehkapaví na viaka be'rore ~a'rá FARC-EP na ~ke'ra ní'ka partido o movimiento político veemahsima. Personería jurídica kíó verasama nípe'tiropi duhtiro nohota. ~So'ó pahkasé voto bohká piara o í'tia~ra mihiaphease ~purika mairósa'a.
- Na partido ú~ku'siha na veathere, ~ki'mari nihki niyeru ñe'érasama 10 por ciento vahpatiro pohse, 19 de julio 2026 níka. Na da'rarí tuhkú ~kha'se, computadores ~kha'se,

**Acuerdo
de
Paz**

internet ~kha'se, na vahpayeathe ~khase nirosa'a teé. 5 por ciento kí'mari nihki ñe'érasama tha na radiopi kehti o'áthe, viogi va'ági a'tiro da'rágiti ní ~ki ohápeoathe. A'té 19 de julio de 2022 níká ní tiorosa'a.

- Ma'má partido na ohápeo~ka'ra congreso de la Repúblicaire nipe'ti~ra veeronohota veenorosa'a viogi ~sahá'there. Ahpeterore 5 vio~ra na eháti~kare nare duhtise me'ra veera d'jasére o'ónemo no'oro'sa'a, te d'jáke keoró va'áto nira.

Na ~sahá'kabe'ro bohká kioathe, tohó nika mahsa me'ra niathe kha'se

- FARC-EP, pehkapavíre viá, a'mevhé du'ú vee~thiara, mari veerónohota sihasé be'ro, na FARC-EP níkara pehkapaví viá, keoró veemá na úkukere níkabe'ro, viogi mihsare tohó va'árosa'a nikere o'ógisami na FARC-EP níkara oháno'kara niráre.
- Ní'karo me'ra tohá veekere, pehkapaví viakere ohápeo veékabe'ro Consejo Nacional de Reincorporación (CNR) ~vamétiro ~kúno'oro'sa'a, ~piara viogi ya'rá, ~piara FARC-EP ~khara niró nirosa'a to. Na me'ra viogi veeathe ~kúno'oro'sa'a, títa tohó veeno'oro'sa'a nisére ohápeo~rasama. Tohó níká na ~sahá'karo be'ro nisétisere ~i'arasama; na níkaro nohota veetí nira.
- Na ~sahá'ka'ra ahpeye noho kíoséti, mahsa me'ra niséti níká'arore, na FARC-EP níkarare na mahsa me'ra ní, ahpéye noho bohkasétisere ohápeo no'orasama. Ahpetero vee~ra proyecto productivore da'ráka'bosama, na niróre añuró ko'té veeró me'ra. Tohó nika bomba ñehkípagí mihtosére ko'áka dí'ta ~ke'rare tohóta. A'te~kha'sere viogi niyeru me'ra veetamúgisami na nípe'tira o ní'karera proyectos productivo da'ráthere. 90 por ciento ní'ká muhipure vahpátiro ~ka'ro. Mehó piá kí'mata veetamú no'orasama. Teé me'ra Sistema de Seguridad social, ahkótise ~khasere, pensión ~khasere, bu'esé ~khasere, ví'seri kíosé ~khasere, na nisétise ~khaser, e'katí diga ahpesé ~khase. Tota ~ehoro tha ní'ko o ní'ká ní'karo me'ra niathe ~i'aráre kíorasama.

NA NÍ'KARO ME'RA Ú~KU , KO'TEATHESE ME'RA TOHÁ, TOHÓ NIKÁ MAHSA VEHÉRI MAHSARE NA İATIATHE

A'tó nirá nípe'ti~rare ní'karo na nisé ehárosa'a. Mahsa kururi mahkari'pi— niráre ko'té, movimientos, organizaciones sociales na ~ehoráre, na mahsa nisétise kíosé nipe'tise me'ra. Vio~ra va'ásé ~kha'sere da'rará, partidos kío~rá, meheka ~vahku'sé kío~rá, FARC-EP ya política ~sahá'kara, keoró duhtiró me'ra veerá, FARC-EP me'ra níkara mari veerónho nisére ~sahara'ti nirá ñe'érasama teeré.

A'té na úku toháke mahsa ~vehérrare, mahsa nisére ~ehópeoti~rare, mahsa me'ra da'rasé kururi nirare, político mahsa, mahsa ~veherímahsa kurua ~ke'rare, nare ~i'a'bohka~ra Paramilitarismo sahamá ní no'ora, nare veetamúrrare, tohó nika a'te ú~ku tohákere ~ehopeotira, añuró nisetiروه İatirare İatiathe tohá'a.

Comisión Nacional í'á nírí, ko'té veatho

Viogí tuhtuaró me'ra mahsa ~vehe'se kururire, a'té úku tohákere ~ehopeoti~rare, ñe'esé nírosa'a.

Bu'iri da'rerí kurua

Ú~ku tohákere yí'tití~rare ihpiti, soháro me'ra, diakhí kiosé me'ra nare ñe'érasama.

Surára kurua na veathe

~A'rá ú~ku tohákere tí'otí mahsa ~veherí mahsare nírírasama. Te úku tohákaro duhtiro nohota.

Ní'karo me'ra política ~khasere ko'té, í'anírí veathe

Movimientos, partidos políticos tohó nika FARC-EP mari veeronoho niahara, mahsa me'ra na niathe ~khasere da'ra~rá, mahkári ~khara na ye dí'tapí nirá, a'tré ñe'érasama.

A'té ba'páritise ú~ku'se kí'ó'o. Duhtisére meheka dihkayúathe, ~í'á nírí, ko'té, ~ka'muta'a, veesére, ~í'aníríká'a no'rosa'a. Teré da'ráthere ate ~kúno'apa:

- Ní'ká kurua, o pahara nirare ko'té, ~í'a nírí veerásama.
- Pahkasé bu'eke mahsirá nipe'tirare ~í'anírí, ko'té veerásama política da'ra~rare.
- Presidente noho nigí ní'kí nígisami.
- FARC-EP ya partido plítico ~khara duhtiró me'ra da'rará na da'rasé nírví'i, FARC-EP me'ra dihporópi nimí'taka'ra mari veeronoho tohákara na ahkaveré~ra me'ra'ta viosé p'tó nirá, viogí nare ko'té, í'anírí veesere kíorasama.
- Ní'ka da'rari~tuhku ~kúrasama na ko'té, ~í'anírí na veathore.
- Ní'ká ~tuhku nírosa'a añuró behsé, ko'té, ~í'anírí veathiví'i.
- Ko'té, ~í'anírí veerí mahsa kurua nirasama.
- ~A'meri ahkobohó, ní'karo me'ra añuró nisétisere, ~kí tohó bahugí nimi nisé nohore ~ka'muta'asere da'rasé ~kúkere da'raró nírosa'a.
- ~Kí bahsí ~ka'muta'asere duhtisé nírosa'a.

Mahkari, neré nisétisere, na nisépire o dí'tápire pehé da'rasé me'ra ~í'anírí, ka'muta'á veeáthe.

Mahkari teé nisépi nisére ~í'anírí, ka'muta'á veathere duhtisé ní'i.

Mahsaré ~veherí mahsa na iaró a'tiro veeró íá'a nima'asere ~ka'muta'ase ní'i

Mahsa na nisépire o dí'tápire viosé tu'ake'a~ka matá mahsí, bohká, tuhtuasé me'ra surára te viosére kamuta'a veerásama ní'i.

~A'rá no'ó nirá mahsare ko'té duhtira kí'ó'rá ~khase

- Nare duhtisé kúkaronohota da'rarásama; duhtiya marisépire veemasísome.

Yahasére ka'muta'ase, tohó níká ne teeré íatiathe

Vio~ra duhí, da'rasé tuhkuri'pire ne yahasé mariró me'ra niato ní'i.

**Acuerdo
de
Paz**

PUNTO 4

AHKÓ DUHTITISE ME'RA SU'RIASERE AHPOSÉ

Ní'károaka ú~ku tohasé me'ra viogí FARC-EP me'ra teé ahkó, duhtítise mariró me'ra su'riase maríka'to marire, teeré ohté, kiosé me'rata ~a'mevehe'se va'á marire, teé me'rata tha niyeru pahkasé koesé va'á teé dñhkavahtíro va'áro maha, te maríka'to maha ní'i.

Viogí mari ya dí'ta~khi teré íatíse duhtísere veeka'gísami yahasére ~ko'a'sere, ohkó ìhpí ~kamo'sére da'rará me'ra ba'patí veesére ne marirosa'a ní'i. FARC-EP ke'ra teeré ka'mutasere veerásama pehé veesétise me'ra; mehó nemoró tuhutuaró me'ra teé ahko duhtítise me'ra su'riasere ahponí'ko puhtíara. Tohó nika teeré t'f'sátira mehéka veeka ke'rare matá ahpono'ose nirosa'a.

A'té, ú~ku toháke í'tiá capítulos kíó'o: ohté duhtítisere ohté, pehé kíó su'riasere ahposé, ohkó ~ki duhtítisere kiosé tohó nika teeré pehé kíó duá na veesére ka'mutase nírosa'a, teeré ohté pehé kíó veero maha ~a'mevehe'se bahuaka veekere viogí FARC-EP me'ra ahpó tìoyeke ~kerare kíó'o.

I. Ohté duhtítisere ohté, pehé kíó su'riasere ahposé

A'tiro veesé me'ra su'riasere ahposére Ú~ku toháke a'tiro kíó'o.

- Ohté duhtítise dñhkayúro ohteathere Pehé ohtesé kíóáthe da'rasére da'ráthere ~kú no'oro'sa'a.
- Ohté duhtítise dñhkayúro ohteathere pehé ohtesé kíóáthe da'rasére da'ráthere ~kú no'oro'sa'a, níkere da'raropíre íagísami, ne pature ohté ahporo mariró. Viogí nípe'tira me'ra úku tohá, matá veetamusere ~kugísami nisé ní'i (ba'asé me'ra). Ohterí mahsare, ~serí mahsare, tohó nika mahsaré soháro me'ra veetamuathere duhtísere ~kugísami ní'i.
- Nípe'tira me'ra ohtesé dñhkayúsere da'rasétiathere ~kuno'orosa'a; mehéka nisétiathere (Plan Integrales de Sustitución y Desarrollo Alternativo PISDA).
- ~O'mahaka ohterí mahsare bu'iri da'resé nare va'á~ka veetamuathere ~kuno'oros'a.
- Colombia dí'tapíre parquerire ma'í kamutase ~kha'sere, ~saháto bahsiotiropí nisé dí'ta ~kha'sere, tohó níka mahsa pehéti~raka níropí ~kha'sere duhtiathere a'máno'oro'sa'a.
- PNIS da'rarópíre ìhpiti veeno'orosa'a na ye tohá, añuró bíhkiá~ká'aka veé~ra níi.
- Bomba na ~kúkere a'má, behsé, ~tiri'tíkere míkoape'o~ka no'oro'sa'a ti dí'ta teé na ya~ku'ka'rore.

II. Patuvehta na uhusé ~khase

A'té ú~ku tohake patuvehta uhusére ìhpíré dohórese níka ~i'ara, vio~ra teeré ña'asé ní'i nima, mahsa teeré uhu~ká ~i'ara.

**Acuerdo
de
Paz**

- A'teré ka'mutara níká programa nacional ~kurasama; toré da'rará teré behsé ~ka'muta'a ní'karasama. Tohó veéra toho va'asére , veéré mahsio ní'korasama. Te duhtiróre veé~ra.
- Patu uhurá, uhú, duá veeráre nare ~i'aniri ko'terivi'ipi ki'óni'karasama.

III. Patu ohté, duá vee~ráre, na veesére ahpóni'kó, na úku tahákaro nohota vee~rasama

Ní'ka kurua mahsa ña'ará, patu da'rará, niyeru ña'áse me'ra na bohkákere, duanisosé me'ra bohká, patu ohté, duari mahsare bí'áse ~ku'ke a'tiro ní'i.

- A'tiro ña'áse veesétirare ní'karo nare behsé bu'iri da're colombia, nipe'tiropi, te mari nisétiro ké'rare tohóta veerasama.
- Tota eheheo'ó na kiosé, niyeru patu da'rára na bohkásé nohore ka'muta'a, i'aniri, veerasama. Ahpetero vee~ra te niyeru ña'asé na bohkáke me'ra ví'séri, ~turusé paví duú vebosama níra nare sirutú~rasama.
- Patu da'ra~ra na moresére mia'a, duá veesére ka'muta ~karasama.
- Patu da'rarimahsa me'rata a'misiá niyeru yahaduhíre ~i'asirutu~rasama.
- OEA, UNASUR, CELAC me'ra nereke'a ú~ku, behsé, i'atu'aha ní'ko pe'oka'á, a'te d'isa~pá marire ní diakhí ní'korasama. Ati colombiapire, mari ye makaripi ~kerare tohota.

PUNTO 5

VIOSÉ A'MEKESÉ VA'TERO NÍKA'RA YE

Nisose mariró me'ra na niathe, behseathe, ña'aro yí'rikere veetamuse ne ahpaturi va'átiathe ~khase

I. Nipe'tise duhtisé ~kha'se kioró

Pehé duhtisé sahá a'toré. Bu'iri da'rerá na duhtisé, pahá ña'ara kera na duhtisé sahá'a.

- Añuró ~vahkuke'tiro mariró ña'aro yí'riki- ñe'égisami. ~Kire Va'ákere keoró vereró ña~rasama.
- ~Kire behse~rá ne viosé o'oró mariró me'ra ~kire tí'o~rasama.
- O'ó, veetamú añuro ~ki nisétiathere, ~ ki akobohósere ne apatiri a'meke'sere a'mátiathe.

-Nipe'tise duhtisé ní'karo me'ra ñe'é ní'kahasé. (Integralidad)

-No'ó nisé meheka va'ásere behse~ra, ahpaturi veetika'to nira nare diakhí-verse me'ra vetamú no'orasama. (condicionalidad)

-A'teré vee~ra ní'karo nohota veesomé, meheka di'a~khi veénoórasama. Ní'karo me'ra vioró mariró me'ra di'akhi- ñe'ébírorasama. Pehkaví via~ka ~i'ano'kara o ~i'á no'óti~kara ~kera tohóta. ~So'ó na duhtise yí'tira noho a'tere bohka~rasama (Universalidad).

**Acuerdo
de
Paz**

-Ña'asé viosé yí'rikara até duhtisé úkuse tiri nìhkì na me'ra nererasama (Participación).

II. Teré de'ró daráthe ñkhasé

1. Diakhí veresé bahua ní'kase, añuro ní'karo me'ra nìke'ahas'e, ne ahpáturi veenemoatithe ñkhasé

- A'té nìmiri teré na úkuse va'terore até dí'tapìre veetamú añuro me'ra ba'patí añuro tí'oñaka veegisami ñkì ña'aro yí'rikìre. Ní'kítá diakhí ñkì veresére mahsa tí'o ahpó ní'korasama.

A'tiro nìró me'ra:

- Ñkìre va'ákere vere'ká ñkì me'rata tí'oña'a veetamú noógisami.
- Tohó va'ákarata nìma ña'rá, bahurota pehkapaví via'kara o viaka ñí'á no'otì'kara nìma ní mahsí pe'tinokare, nare mari yara veronoho'ta ñí'a veetamú vehépeono'rosa'a.
- Marí nisétisepìre añuro nisétithere ñpuro úkupeo no'oro'sa'a.

2. A'mevhesé va'terore mahsa baútika'ra o veheokarare a'mari kurua ñkhasé

- Ña'rá te a'masé nohore añuro mahsi me'rìrá nìrasama. Tohó vee'ra na mehéka duhtiró kíó, na da'rathe ñkhasé nìyeru kíó veerasama.

- Na da'rasé bahutì'ka'rare a'masé nìrosa'a. Nìpe'tiropìre. A'tiro veeró me'ra, dia'khì na bahútikere vere'ká nìpe'ti'ra na veetamúsere ñe'érasama.

3. Soosé ñkhasere dí'a'khìre duhtisé

- Jurisdicción Especial para la Paz (JPE), nisé behsesé ñkhasere da'rasé ní'i. Viogí ñkì duhtirore jueces da'rarásama. Na veékere a'má, behsé, bu'iri da'rerasama na nìpe'tiropì a'm'evhesé va'terore ña'ásé veeke bu'iri. Tohó nika ña'ápuhtiaro na veé ñí'o'o veeke bu'iri

- Mahsaré ñvehesé, ña'mevhehera ñvehesé, ñe'é bí'a dìhpó kíó veesé ne bu'iri dño no'óña mariro'sa'a; ahpeye na añuro tí'oñatika veesé: ñe'é miase, ñe'é na ña'áro ñ'tara'pese...no ñaró behsé bu'iri da'resé, mahsare tuhtuaró me'ra miá'a bahuriose, numiare na veesiritimika'ta ñe'éku nare veesé, ahpéye tenohoreta meheka'pe veesé, viosé me'ra omadu'ti viháse, tohó nika ñvìmarare miá'a pehkapaví da'rasu'ase. A'tiro veesé ne buiri dño no'óña marí'i, ahkobohóse ñke'rare morosa'a.
- Pahkasé bu'iri nohore kíogí, yí'íta tohó veeví nigìnoho 5 u 8 kí'mari bu'íre vahpayégisami. So'ó mahsa ye niathere da'rámígita, tohó nika mahka ñkhasere ahpómigita. Tohó ní'tigí noho bu'iri da'rerív'ipì 15 o 20 kí'mari duhígisami.
- JEP, nìró pahkasé duhtisé kíorá, papa ñkì behsé ñka'ra nìrasama, bu'iri da'rese ñkhasere da'rarí mahsa nìrasama, ONU ñkhara nìrasama, Centro Internacional para la Justicia Transicional ñkhara nìrasama, universidari colombiapì nisé ñkhasere da'rará nìrasama toré.

4. Nìpe'tisere ahponí'kópe'ó veé soosére ñkua'the

- A'mevhesére dú'úse, a'tó dia'khì viosére yí'í'kara yeré colombiapìre veetamu'sere ñpuro nemokuréro me'ra da'rasé va'árosa'a.

**Acuerdo
de
Paz**

-Na ú~ku toháka'ro mata yogoró mariró me'ra ko'té, ahpove'ó ní'koro íaro ve'e. Nipe'tise na dohó~re:kere ahposéme'ra. Ní'ká mahkare na dohóreke ~kerare tohóta. Te dí'tare na da'rasétikere meharo'ta tha kíó, dí'ta e'manokara viano'ó veathe ní'i. Totá ní'ka mahkakhara eháke'a añuró nisétiathe tha tohá'a.

5. Ne ahpáturi va'átiathe kíóathe-

A'té ne ahpaturi va'átiathe kíosé, nipe'tise a'toré ~ku'sére da'rapé'oro níro ve'e; teé nipe'tise meheka da'rasétise me'ra. Na pehkapaví viasé me'ra, tohó nika mari veerónoho nisé na ~saha'sé me'ra. Punto 3 níro veerónohota.

6. ~Eho'peose ~khasé, mahsaré ~ki í'ániria'the ~khase, na mahsa nisétise, na kíosétise ~kha'sere viogí ~ki veathe

- Colombia dí'ta viogí, a'teré ~puro ú~kuka'á, veetamú, ~ehó'peó, mahsa ~ehopeo nisere, añuró soosé me'ra niathere, ihpiti amekése dí'tapí ñá'áro níkarare ú~ku peogísami.

- FARC-EP, íhsá nipe'tira a'topíre nírá, ~íhsá neó kíó~rá patido sirutu~ra, ~ahpera mahsa niropíre bahu'a vihán'ka nisétisere, kíosétise ~kha'sere da'rará'sa'a na ní ú~ku'ke tohá'a. Mahsa na añuró nisétisere ~ehopeorati na añuró nisétise ~kerare tohota vee~ra'ti níke ní'i.

PUNTO 6

NA ÚKU TOHÁKERE VEE~KA'ATHE TOHÓ NIKÁ ~Í'ÁAAHPO NÍ'KOA THE

A'teré ko'te~ká'a nare behsé ~í'anirí veathe a'tiro tohárosa'a.

I. Teé na ~kúkere veé~ka'a'the, nare ~í'anirí ~ka'á'se

- A'ti commision na ~kúka'ra, a'teré, ~í'anirí, behsé, soose me'ra nirasá'a mahá na, ni ú~ku ñoka'ro nohota, ní'karo duhtiró CSVR Bogotá níro duhtiri ~puri vee~hara nirasama, 3 viogí yará, 3 FARC-EP, ~khara, tohó nika na ya partido político ~khara nirsama a'ti kuruare.

- A'ti comisión ahpeye duhtisé kíorosa'a tha. 1). A'té ú~ku:kere mehéka tí'ó, teré ~eho'peoti veráre dia~khi ní'korasama. 2). Teé na ú~kukere tohóta veetí ní, ~í'anirí, behsé, veerá nirasama. 3). Ahpéye comisiones pehé mari ú~ku'setise ~kha'sere a'té dí'ta píre na da'rá~ká'a'there mahsa nipe'tira nírá me'ra nisére ~í'ará nirasama.

II. Pahkasé khase na da'ráthe

CSV, tu'aha ní'ko, a'tiro va'árosa'a a'te pahkasé úkuse. A'tiro va'árosa'a ní na viogí me'ra úkumí'ta:ke, a'tiro tohárosa'a.

- A'té pahkare ú~ku'se 10 kí'marita nírosa'a. Te veenorosa'a, tohó va'árosa'a, to~katero veé no'orosa'a, na ní'mí'ta'the, política~kha'se a'tirope veeyá na nisé, na ú~ku tohákere veé ~í'ó, numia na íasére ~í'ápeó veetamú, po'terí ~khara numia ~ke'rare tohóta vee~rásama.

**Acuerdo
de
Paz**

- Teé na iasé ohápeoke COMPES ~puripi toharósa'a maha, topi maha to~ka'ro niyeru na veetamuathe toharósa'a ní ~kúrasama.
- Te pahkase da'rá~ka'athere veé~ra, ateré veérasama: ~piara presidente (vio~ra) níra da'ráthe ~kha'se toharósa'a.~Sahá mĩ'tagi 4 kí'marire a'te ú~ku yahpátikere da'rámĩ'tagisami, ~ki Plan Nacional de Desarrollo ~ki ~soró'kere. Totá ~ki ní'ka ~kĩ'mare a'teré veemĩ'tagiti níkere da'ragisami.
Teé dí'sasere ~ki ní'karoaka PND kíosepire soró nemogisami. Dia~khi teeré miasí'rigi o díhkayúsi'rigi constitución duhtiró me'ra veegisammi.

III.Ú~ku tohákere dararátthe niyeru ~kha'se

- Plan de Desarrollo departamentales, Municipales, los recursos de Sistema general de Participacionespiere niyeru nisere díhkayú~ra ahpo ní'ko pe'okarasama. Tu'aha ní'ko na úku kú~kere veetamúse toharósa'a (el Sistema General de Regalías).

IV.Ahpéye duhtisé

- Pahkasé da'rasé kíorá, mahsa kururi me'ra nírá, mahkari vio~ra duhtiró me'ra nírá, a'té na ú~ku veékere na ~ke'ra veetamúrasama.
- Ú~ku yahpada'ré na kúkere da'rára niyeru bahutísere vee~ra pehé ka'mutase me'ra nare ~i'aniri, ko'te~rasama

ÚKU TOHÁKE ~KHASE

A'ti nĩmĩ 23 de junio 2016 nika, mari viogi me'rakhara, FARC-EP me'ra ~khara, a'tiro toha'a ní ú~ku vahkuka'rore ahpero duhtiró na ~kú'karore proyecto de Ley Estatutaria No. 156 de 2015 Cámara. 94 de 2015 Senado, Corte Constitucional duhtíka'ro noho'ta.

18 de julio 2016 ~kha nĩmĩre, a'to duhtiró C-379 de 2016 corte Constitucional ~khara Proyecto de Ley Estatutaria keoróta veesé ní'i nípa. Toho veera a'te Plevicito me'ra maha na ú~ku'se yahpatípuhtiarosa'a maha, A'mévehe'se pe'tia va'á, soosé pe'titísé mariró me'ra nírasa'a.

**Acuerdo
de
Paz**

CAPITULO ÉTNICO INCLUIDO EN EL ACUERDO FINAL DE PAZ ENTRE EL GOBIERNO NACIONAL Y LAS FARC

A'TI DITA COLMBIAKHARA PO'TERÍKHARA NIATHERE VIOGI TOHÓ NIKA FARC ME'RA SOOSÉ NIATHERE Ú~KU TOHÁ YAHPÁTÍKE PO'PEAPI TOHÁKE ~KHA·SE CAPITULO NÍ'I

6.1.12.1. Marire na tí'ofña'se ~khase*

Mari viogi, FARC-EP, ~ehopeoma ate soosé yoa~ka niséiathere mari vetamúsere. Mari da'rá~ká'a'se, siepe me'ra mari ya dí'ta diakhí ahphohá niakaá'a'there, tohó nika mari ní'karo me'ra niséiathere ~ke'rare tohóta.

Dihporopita mari ya dí'tapire pehka~sa na ehtá m'ítataka teropita, maríre ña'áro veemihati, mari ye dí'tare e'mamihia, mari kiosére e'má mihia veéno'okarare, ní'károakare a'tiro va'áthere maha pehkavi me'ra ~vehé, ní'rika, mari mahsa nisére dohó~reka, ní'karo me'ra ní'kere pe'o~ka, tohó vee~rá'ti, a'tírope níra'ti nito bahsiótiro marire toháka vee~vá.

Maríre tohó va'áke, na bahsi nare duhtisé ví'seri me'ra, na dikíse kiomihátike me'ra, dí'tare, na bohásere míbahurení'ko kíó, vesétisere, nisétisere, ~vahkúmi'kere mi ahponkó nirasama tha na ú~ku yahpátikepi ~kú'karo verónohota.

6.112.2 A'te mera nirasama nisé* (principios)

Nípe'tise a'té poteri~khara ye ní'i ni na ~kú'ke a'mevehe'se pe'tisé me'ra toháke, a'te soosé yoa~ka'pita niathere ~kura a'té me'ra dipóka'ti miáka keoró nare mari ~ku'sé keoró va'á'siri ní'kara níva. Tohó vee~ra maha, ahpeye dí'tapi duhtisépire mari ya dí'tare duhtisé me'ra ñe'óní'ko'se me'rapí marire tohá~pa. Ahpáturi a'té noho va'átika'to níra maha, teré ~ka'mútara a'té, mahsa na kiomihiatike me'ra niato, da'rá na bohá niséiathere duhtisé me'ra ní'ká'kara níva; ne numiara ne ~i'anutikato ní dustisé me'ra CDAW, mahsa kururire yabí,~ í'atu'ti dihkavá duhtitise duhtisé CERD, po'terí~khara, ñirá na nípe'tise ~kha'se nisétise ~kha'se na ñe'esé duhtisé convenio 169 OIT ~kha'se. Até duhtisé me'ra po'teri~khara a'tiro tohamá maha nisé me'ra marire kusé tohápa.

A'te na ú~ku yapadareke, a'te ~a'mevehe'se pe'ti ní'karo me'ra nisé yoa~ka colombiapire niathe, mari po'teri~khara ye a'to duhtiro me'ra miárasa maha. A'tiro tohárosa'a, duhtisé kíó~rasa'a, mihsa basita vio~ra soróó veerá mera. Tohó vee~ra mihsa niore, ahpemahsa ~sahásirira mihسارة serí ~sahárasama.

6.1.12.3. ~l'aniri-ko'té kíóathe*

A'tore nisé, teré veeatho, na ú~ku yahpatíra ~kú'ka'ro noho'ta veeno'rosa'a.

Acuerdo
de
Paz

Mari viogĩ ñkĩ marire ñeho'peose ñi'ogĩ at'i mari niri di'tare meheka vee'ñi'rigĩ ne vahpámairo me'ra veesomé. Toho veeti'gĩ ní'gĩ, marire ñkúra duhitisé toháke me'rapĩ ñi'á no'ogisami.

Da'rasé, kiosé, ohtesé nipe'tiropĩ ní'karo me'ra'pita nírosa'a. Ne numia ye a'te ní'i, imia ye a'te ní'i ní no'oña marirósá'a. Ní'karo me'rapita kiomore ká'norosa'a.

a) Ní'karo me'ra ní, mari nisétiro ñkhase*

Mari, a'tiro ní'ratí, vee'ráti o ñvahkusé veetamúse kí'rosá'a. Tohó veero di'tá ní'karo me'ra nisétira ní na kí'roró, na niri di'ta, na miahpáke di'ta, na ñpa'musé di'ta nisé, matápita na ñehkisimía kí'oke di'tare, duhtisé vio'ra na kúke ká'mutaro me'ra kí'rosasama. To na ni'rore dikíse na kiosé mahsisére ñi'arasama. A'té ñkerare te duhtisé me'ra'ta kí'onorosa'a. So'ó mahsa kururi bahutí'sirise ñpurikare, nemoró tuutuakurero duhtisé me'ra, tohó va'á'rare atiro kí'roró í'á nisé noho me'ra kí'ono'rasama.

Na di'ta ñe'é kí'ora, te'ñkha'se niyéro nisére marí ke'ra teeré ñe'éra'sa'a. Teé me'ra tohá na di'ta ñe'éra a'té duhtisé me'ra tohárasama níke mera tohárasama. Na ññkí'ire kí'osétisere matápita kí'okaro noho'ta, na kí'osétisere tohó veemá ní'noña mariró me'ra ní'rasá'a mari po'terí'khara. Teé di'ta da'rasé me'ra mari ahkavere'ra toó ní'rá me'ra su'riase va'a'ká, nemoró teé da'rasé ñkha'sere o'ónora'sá'a; nipe'tira'pita ní'karo noho kí'obiroato añuró.

Programas de Desarrollo con Enfoque Territorial (PDET), na nisé, te ñkha'se niathe po'terí'khara, afrocolombiano di'tá'pire da'rátthe ní'rosá'a. A'teré ñkúra'tira te mahsakururire to kí'rosá'a o de'ró va'á'rosariba marire ní ñvahkusé mahsaré ñkuró me'ra ñserí'ña'rasama teré duhtí'rá. No tohó veesé keoró va'á'kare planes de vida tohó nika etnodesarrollo na kí'osé'pĩ tohrósá'a, na ññkí'ire ñi'á'peo, kí'o, darasé'pĩ toharósá'a.

b). Ní'pe'tisepire mahsa na niathe*

De'ró ní'pe'tise na niséti kí'osé voi'ra na veerónoho ní'rare o'ora, de'ró niséti na kiosé ñkhara'pĩ, de'ró nare pihí'ropĩ o va'á'duhtí'ropĩ va'á'ra, ú'ku yahpatí na toháke duhtiró, tohó ní'rasama ní'ká'ro veé'ra vee'rásama, punto 2 'pire añuró veré'e a'te'ñkha'se.

A'rá teé di'ta'khara vio'ra va'ára tira na ohá'peoatthe duhtisére ñkunorosa'a. A'té Circunscripciones Territoriales Especiales de Paz – CTEP ñvame'tí'i teé. Atere veéra ñkí'ta ní'mi, to ñkhí'ta ní'mi nisé me'ra ohá'peono'gí'sami.

c). Keoró nisére kiosé punto 3.4*

Di'ñkhita nisére, ñkamú'ta'se ñkha'se niathere ní'kará o da'rátthere veé'ra mahsa nereke'a nisé'pire, teréta í'á'a na nisére dará norosa'a. Na añusé, kiosé kí'omí'hátike nipe'tiro me'ra.

Te di'tá'khara na bahsi na yere añusé ñehó kí'o nisétisere ñkúno'rasama. Na bahsi nare ko'te'ráre kí'o, ko'te'rá Cimarronare ñsoró'o vee'ñhiara. A'té duhtisé tohó ní'karo mehe'ta veerósá'a; a'ti mari ya di'tá'pire mahsino'ose, tohó nika ahpéye di'ta pahkasé di'ta'khara na mahsike'pĩ ní'rosá'a teé.

**Acuerdo
de
Paz**

d). Ohkó duhtílla marisé me'ra su'riabose ~kha'se*

- A'té paatu, kahpí o ahpéye ña'ase ohtesé na ní'sé mari kíobóse. Teé ~kha'sere neré ú~ku, ahpó matá mari kíomihátike ní'i ni, na teré ~í'á, ~ehopeó, na kíosé ní'i ni ~í'arasama. Ne ka'roaka me'ra marire a'tírope niña, a'tírope veeyá nísome. Mari nisétisere dñporópi kíomihátikere ~ehopeose me'ra kíono'ora'sa'a.

- Na mahsa po'terí~khara nisé dí'tare ~í'ara, teé paatu o deró nisere ohtesé me'ra su'riake dí'tare í'mñtarasama. Teeré ohte, uhú, duhtiava'á niróre; teé mera'ta tha mahsa su'rí na niróre vihá va'á mñhá veesére ñpiti dará norosa'a.

- Nñkirimahsa bomba na yaa'kú huhsiakere vio~ra teeré ~koara'tira, po'terí~khara vio~rare pihíó'o na me'ra ú~ku a'tiro ve~ratira ve'e ~ñhsa ni vererasama. ~A'rá Embera mahsa, municipio Pto. Lebertador, códoba, Ituango, Antióquia; JIW, San José, Guaviare, Nukak Departamento del Guaviare, Municipio e Mapiripa y Pto. Concordia en el Meta. Municipio del Tumaco Rio Chaguí y el del pueblo Awá en el Dpartamento del Nariño. Consejos Comunitarios Alto Mira y Frontera y río Chaguí. Y el Municipio de Buenos Aires, Verda La Alsacia, en el Departamento del Cauca ~khara nirsama ~puro veéno'o puhtiaha.

- Mari viogi ~a'rá mahsa me'ra añuro tohágítigi na vio~rare pihíó'o, nñkírikhara ~kerare tohóta veé, úku, na dí'tá e'mákere ví'á, va'á~karare daha~ká veé, paatu ohteke dí'tare ahpéye me'ra ohté dihkayú~ka veénrasama a'raré. Nukak, Embera Catio del Alto San Jorge, Resguardo Cañaveral, Consejo Comunitario Alto Mira y Frontera y Curvaradó y Jiguamiandó ~kharare.

e). A'mévehese me'ra ña'áro va'áke ~khase: "Nipe'tise keoró nisé ~kha'se: behsesé, ahpón'kose toho níka ne ahpáturi a'té va'átiahe ~khase"*

- A'teré veerati níra o da'ráthere ve~ra, marí niropire te noho duhtisé kíosére o nisére ~í'amuití, ~ehopeorasama. Colombia ~kha'se, tohó nika ahpéye dí'ta~kha'se na duhtisé o'oke me'ra toharósa'a.

- A'té duhtisé yí'tí behsesére, besétimirata na veáthere, da'rásere na ~kua'there ~kura mahsa me'ra ú~ku, seriti'ña'á, na mahsa t'sasére veerásama. A'tiro ú~ku, seriti'ña'á veesére ~ehopeo~rasama.

- Ní'karo na Paz ú~ku'se ~kha'se ní'káro me'ra va'áto nira mari po'terí~kharare duhtisé me'ra'ta Art, 246 CP duhtiró nohota, mari po'terí~khara, ~a'rá ñiirá ní'karo me'ra ú~ku miase ~kha'sere a'marasama.

- Marire duhtirá neresé me'ra niathe ~kha'sere ú~ku ahporasama, a'ra nñkíri mahsa me'ra va'á~kara vihá dahá~sirirare, añuro na ya mahkari'pñre dahákea niséti~rasama níra veénorosa'a: daháya mñhsa ní norosa'a, ne mahsa kururire dñkava ní'koña mariró.

f). Ahponi'ko da'ra'se ~khase*

- Ní'karo pahiró duhtiro ~kúkaró tohá'a mari po'terí~kharare. Teé ~kúkere mari viogi me'ra ~a'rá nñkíri mahsa me'ra; to be'ro mari po'terí ~khara vio~ra até mari da'rathere ñe'érasama. A'te nohó a'tiro va'ásere ú~ku, ~seritiña'á veathere veéri ví'i nírosa'a. Na nirasama, a'teré ~í'a nñí,

**Acuerdo
de
Paz**

veasére vea~ha, a'te ú~ku, tohá yahpatíkere keoro va'áti ní na ~í'ániríaha. A'té a'tiro veesé ne mari po'terí~khara vio~ra na duhtí tuhtuasére ne dohóresome.

- A'té na ú~ku toháke na niyeru ~kuke viogí colombiakhí mari po'terí~khara, ñí'ira ye Plan Nacional de Desarrollo~ ní'károaka nisépí tohákere ne teeré nohoresome tohó tohákaro nohota tere da'ránorosa'a.

**Acuerdo
de
Paz**